

TÜRKİYE'DE REEL DÖVİZ KURU VE İŞSİZLİK İLİŞKİSİ: 2003-2012

Çiğdem BOZ*

Özet

İki ülke mallarının görelî fiyatını gösteren reel döviz kuru, ihracat ve ithalatın en önemli belirleyicilerinden biridir. Kuramsal olarak, rekabetçi bir döviz kurunun ihracatı ve dolayısıyla üretimi tetikleyerek işsizlik oranında bir azalmaya neden olduğu kabul edilir. Türkiye ekonomisinde son on yılda yüksek büyüme rakamlarına rağmen işsizlik oranında kayda değer bir azalış olmamasının bir nedeni olarak döviz kurundaki gelişmeler gösterilebilir. Türkiye'de reel döviz kurunun işsizlik üzerindeki etkisini 2003:1-2012:3 dönemi için analiz etmeye çalıştığımız bu çalışmada, reel döviz kuru ile işsizlik arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, yüksek istihdam ve büyüme gibi amaçlara ulaşmada izlenecek döviz kuru politikalarının önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler Reel Döviz kuru, İşsizlik, Türkiye

JEL Sınıflaması: E24, F41

REAL EXCHANGE RATE AND UNEMPLOYMENT RELATION IN TURKEY FOR 2003-2012

Abstract

Real Exchange rate which gives the relative price of domestic and foreign goods is one of the main determinants of the export and import. Theoretically, it is accepted that a competitive exchange rate leads to a decrease in unemployment rate by encouraging export and consequently the production. Despite the high growth rates of Turkish economy in the past decade, there has been no significant decline in unemployment rates. One reason for that might be related with the exchange rate levels. In this paper, it is aimed to investigate the impact of real exchange rate on unemployment for Turkish economy over the period of 2003-2012. Our empirical findings suggest that there is a negative relationship between the real exchange rate and unemployment. This evidence highlights the importance of exchange rate policies in order to achieve high employment and growth.

Keywords: Real Exchange Rate, Unemployment and Turkey

JEL Classification : E24, F41

* Yrd.Doç.Dr., Maltepe Üniversitesi , İİBF , Öğretim Üyesi, cigdemboz@maltepe.edu.tr

1. Giriş

Uluslararası ticarete önemli rolünün yanında 1990'lı yıllardan itibaren çoğu ülkenin sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamaları kaldırmaları ile birlikte döviz kuru, portföy hareketlerinin de temel belirleyicilerinden biri olmuştur. Döviz kuru ayrıca tüketim, yatırım kararlarını etkilemesi ve enflasyonun temel belirleyicilerinden birisi olması bakımından da önem arz eder. Döviz kurunun uluslararası mal, hizmet ve sermaye akımları üzerindeki etkisi yanında birçok gelişmekte olan ülkede, uygulanan döviz kuru politikası yaşanan ekonomik krizlerin de temel belirleyicisi haline gelmiştir. İki ülke mallarının görelî fiyatını gösteren reel döviz kuru ise ihracatın ve ithalatın en önemli belirleyicilerinden birisidir. Yurtdışındaki bir mal sepetinin yurtiçindeki sepete göre fiyatı olan reel döviz kuru yükseldiğinde, yerli para reel olarak değer kaybeder ve ihracat artar, ithalat azalır. Bunun sonucunda da istihdam olumlu etkilenecek, işsizlik oranı düşer.

İşsizlik ise her ekonominin üstesinden gelmek istediği önemli bir problemdir. Bu nedenle iktisat politikalarının amaçlarından birisi de düşük işsizlik oranlarına ulaşmaktır. Türkiye'de işsizlik oranı son 10 yılda ortalama olarak %10 düzeylerinde seyretmiştir ki, bu, işgücündeki her 100 kişiden 10'unun işsiz olduğunu gösterir. Bu süreç içinde ekonominin yüksek hızla büyümesine rağmen işsizlik oranının azalmaması ise döviz kurundaki gelişmeler ile açıklanabilir. Türkiye'de dönem dönem farklı döviz kuru politikaları uygulanmıştır. Bu politikaların ülke ekonomisi üzerinde önemli etkiler yarattığı ve hatta 1990'lardan itibaren yaşanan krizlerin döviz kuru politikalarıyla bağlantılı olduğu gerçeği yadsınamaz.¹

Bu çalışmada, 2003-2012 yılları için Türkiye'de reel döviz kurunun işsizlik üzerindeki etkisi analiz edilecektir. Çalışma dört bölüme ayrılmıştır. Girişi izleyen ikinci bölümde reel döviz kurunun işsizliği etkileme kanalları yer alırken, üçüncü bölümde ampirik analiz ve bulgular sunulacaktır. Dördüncü bölümde ise sonuç kısmı yer alacaktır.

2. Teorik Çerçeve ve Literatür

İşsizliğin pek çok nedeni olmakla birlikte dışa açık ekonomilerde reel döviz kuru ile işsizlik arasındaki ilişki önemli bir hal almaktadır. Şöyle ki, dışa açık ekonomilerde dış ticaretin en önemli belirleyici faktörlerinden biri reel döviz kurudur. İç ve dış talebin reel kur ile yönlendirilmesi istihdam düzeyi üzerinde etkili olmaktadır.²

Reel döviz kurunun işsizliği etkileme kanalları üç başlık altında toplanabilir. Bunlar; makroekonomik kanal, faktör yoğunluğu kanalı ve büyüme kanalıdır. Makroekonomik kanal, kısa vadede reel döviz kurunun ekonomik aktivite ve istihdam düzeyini belirlemedeki rolüne işaret ederken, faktör yoğunluğu kanalı, reel döviz kurunun, ekonomik süreçteki emek yoğunluğu üzerindeki etkisine vurgu yapar. Bir diğer deyişle, bu kanalda reel döviz kurunun, veri bir ekonomik aktivitenin veya çıktı büyüme düzeyinin istihdam yaratabilme yeteneği üzerindeki etkisine odaklanılır. Üçüncü kanal olan büyüme kanalı ise reel döviz kurunun ekonomik büyüme ve dolayısıyla yeni iş yaratma hızına olan etkisine yoğunlaşır. Bu kanallardan birinci ve üçüncüsünün literatürde biraz da olsa ilgi görmesine rağmen ikinci kanal üzerine çalışmalar sınırlıdır.³

¹ Bilgin, Mehmet Hüseyin., "Döviz Kuru İşsizlik İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** (8) 2004/2:80-94

² Balaylar, Nilgün Acar., "Reel Döviz Kuru İstihdam İlişkisi: Türkiye İmalat Sanayi Örneği", **Sosyo Ekonomi**, 2011-2/110207.

³ FRENKEL, Roberto ve ROS, Jaime., "Unemployment and the Real Exchange Rate in Latin America", **World Development**, 2006, Vol 34, No.4, pp.631-646.

Hua⁴, Çin'nin 29 eyaleti için gerçekleştirdiği panel analizinde, 1993-2002 döneminde reel kur değer artışının istihdam üzerinde negatif etkileri olduğunu saptamış ve bu etkide özellikle teknoloji kanalının (ithal girdilerin maliyetlerinin azalması ve dış ticarete konu sektörde artan reel ücretler yoluyla) ağırlığını vurgulamıştır.

Frenkel ve Ross⁵, 1990-2002 yılları arasında 17 Latin Amerika ülkesi, 1980-2003 döneminde Arjantin, Brezilya, Şili ve Meksika için yaptığı panel çalışmasında reel döviz kurunun işsizlik oranı üzerindeki etkisini tespit etmiş ve bu etkinin temel olarak faktör yoğunluğu kanalıyla gerçekleştiğini ileri sürmüştür.

Reel döviz kurunun işsizlik üzerinde güçlü etkileri olduğuna dair hipotezi destekleyen bir diğer çalışma da Damill, Frenkel ve Maurizio'ya⁶ aittir. Yazarlar sözkonusu çalışmada reel kur değer artışının Arjantin emek piyasasına etkisini analiz etmişlerdir. Diaz⁷, 1980 sonrası Şili için yaptığı çalışmada, rekabetçi bir reel kur düzeyini muhafaza etmeyi amaçlayan döviz kuru politikasının istihdamı olumlu etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Bilgin⁸, 1991-2004 yılları arasında Türkiye'de reel döviz kuru işsizlik ilişkisini ele aldığı çalışmasında teoriyi destekleyici şekilde sonuçlara ulaşmıştır. Analiz edilen dönemde yüksek düzeyde bir reel döviz kurunun istihdamı olumlu etkilediği, işsizliği azalttığını belirtmiştir.

Balaylar⁹, Türkiye için yaptığı çalışmasında, reel döviz kurlarında ortaya çıkan gelişmelerin istihdam üzerinde yarattığı etkileri imalat sanayi örneğinde analiz etmiş ve yüksek reel döviz kurlarının, üretim ve ihracatın ithalata bağımlılık oranlarını artırarak, imalat sanayinde üretim miktarı ile istihdam arasındaki ilişkiyi zayıflattığı sonucuna ulaşmıştır.

2.1. Makroekonomik Kanal

Reel döviz kuru ile istihdam arasındaki ilişkinin, 1940'lardan bu yana açık ekonomi makro ekonomisinde, özellikle de gönülsüz işsizliğin mevcudiyetini benimsemiş Keynesyen versiyonlarında oldukça kabul gördüğü söylenebilir. Geleneksel argümana göre değer kaybeden kur, yerli firmaların rekabet gücünü artırır. Toplam talebin diğer belirleyenleri veri iken, değer kaybetmiş bir reel döviz kuru net ihracatı artırarak daha yüksek bir toplam talebe ve dolayısıyla da daha yüksek çıktı- istihdam düzeylerine neden olur.¹⁰

Reel bir devalüasyon (veri reel ücret düzeyinde) dış ticarete konu malların talebini artırarak bir yandan dış ticaret dengesini iyileştirirken bir yandan da dış ticarete konu ürün sektöründeki çıktıyı ve istihdamı artırır. Dış ticarete konu olan mal talebi üzerindeki bu doğrudan etkiye ek olarak, bu sektördeki istihdamın artışı dış ticarete konu olmayan malların tüketimini de artırır. Bu da o sektördeki emek talebini harekete geçirerek işsizlik oranında bir azalmaya neden olur. Bununla birlikte, dış ticarete konu sektördeki yüksek istihdam talebinin arz yanlı etkileri de vardır. Şöyle ki; dış ticarete konu olmayan mallar sektöründeki emek arzı azalacağı için işsizlik oranı düşer.

⁴ HUA, Ping., "Real Exchange Rates and Manufacturing Employment in China", < <http://www.cerdi.org/uploads/ed/2005/2005.28.pdf>>, 13.03.2013

⁵ Frenkel and Ross, a.ge.

⁶ Damill, Frenkel ve Maurizio, 2002

⁷ DIAZ, Alejandro., A note On the Impact of Devaluation and Redistributive Effects", **Journal of Political Economy**, 1963, pp.577-580.

⁸ Bilgin, a.g.e.

⁹ Balaylar, a.g.e.

¹⁰ Frenkel and Ross, a.g.e.,s.634

Reel döviz kurunun istihdam üzerindeki bu etkileri, toplam talebin diğer faktörlerinin değişmediği varsayımı altında gerçekleşir. Aslında, reel bir devalüasyon daha kompleks etkilere sahip olabilir. Net etki, ülkelerin reel ve finansal yapılarına, devalüasyonun gerçekleştiği zamandaki ekonominin özel durumuna göre farklılık gösterebilir. Dolayısıyla bu argüman, devalüasyonun potansiyel daraltıcı etkileri ile desteklenmelidir.¹¹ Bu etkiler, yüksek tasarruf eğilimli sektörler için gelirin yeniden dağıtımını (reel ücretlerdeki düşüş nedeniyle), daha yüksek fiyatların bir sonucu olarak para stoğunun reel değerindeki düşüşün etkileri, yabancı para ile borçlananların üzerindeki negatif finansal etkileri şeklinde sıralanabilir.¹² Ancak şunu vurgulamak önemlidir ki, devalüasyonun potansiyel daraltıcı etkilerinin varlığı, reel döviz kuru ile istihdam arasındaki pozitif ilişkiyi ortadan kaldırmaz. Frenkel ve Ross'a göre, her halükarda, eğer atıl kapasite ve işsizlik varsa ve daraltıcı etkiler öngörülebiliyorsa, reel devalüasyon, mali ve parasal genişletici politikalarla birlikte hayata geçirilmelidir.¹⁴

2.2. Faktör Yoğunluğu Kanalı

Dış ticarete konu mallar sektöründeki istihdam artışının bir kısmı, reel döviz kurunun çıktının faktör yoğunluğu üzerindeki etkisinden kaynaklanır. Bu etki, reel döviz kurunun nispi fiyatların belirlenmesindeki rolünün bir sonucudur. Reel döviz kuru, yabancı para biriminde ölçülen ücretin değerini belirler ki bu dış ticaret aktivitelerindeki en önemli emek maliyetidir. Daha yüksek bir reel döviz kurunun sonucu olarak dış ticarete konu sektördeki emek yoğunluğu artışı iki şekilde gerçekleşebilir; ya daha emek yoğun tekniklerin uygulanması yahut yatırımların emek yoğun dış ticaret ürünlerine doğru yönelmesi şeklindedir. Ancak faktör yoğunluğu etkileri sadece bu kanalla sınırlı değildir. Reel döviz kuru, gelişmekte olan ülkelerde emek/sermaye mallarının nispi fiyatlarını da belirler. Bilindiği gibi bu ülkelerde sermaye malları, ithal edilen malların önemli bir kısmını oluşturur. Reel döviz kuru aynı zamanda ithal edilen girdiler/emek arasındaki nispi fiyatı da belirler. Reel döviz kurundaki değişimlerden kaynaklanan bu nispi fiyatlardaki büyük değişimlerin istihdam ve çıktıyı etkilemesi gerektiği beklenir.¹⁵

Reel döviz kurunun istihdam/çıktı oranı aracılığıyla işsizlik üzerindeki etkisi kısa vadeli bir etki değildir. Bu orandaki değişimler; çıktının yapısındaki değişimler, her bir firma ve sektörün üretim sepetindeki değişimler, teknolojiye bağlı değişimler, üretim organizasyonundaki değişimler aracılığıyla gerçekleşir. Etkiler, bireysel firmaların ve tüm ekonominin yeni nispi fiyatlara adapte olduğu yeniden yapılanma sürecinden kaynaklanır. Örneğin, daha fazla değer kaybetmiş bir reel döviz kuru, daha önce karlı olmayan dış ticaret aktivitelerine cesaret verir. Daha fazla değer kaybetmiş reel döviz kuru aynı zamanda emeğin nispi fiyatını (yabancı para biriminde ölçülen emek değeri) düşüreceğinden, bu faktörün daha yoğun kullanımını teşvik eder. Daha değerli bir reel döviz kuru ise yerel dış ticarete konu aktivitelerin koruma düzeyini düşürür. Bazı malların üretimi karşısız olmaya başlayabilir ve bazı firmalar kapanmak zorunda kalabilir.¹⁶

Reel döviz kurunun istihdam/çıktı oranı üzerindeki etkisi dış ticarete konu mallar sektörü ile sınırlı değildir. Etki diğer sektörlerde de görülebilir. Dış ticarete konu olmayan aktiviteler ulus-

¹¹ Frenkel and Ross, a.g.e.,s.635

¹² Diaz, Alejandro., "A note On the Impact of Devaluation and Redistributive Effects", *Journal of Political Economy*, 1963, pp.577-580.

¹³ Krugman, P.& Taylor, L., "Contractionary Effects of Devaluation", *Journal Of International Economics*, 8(August), 445-456

¹⁴ Frenkel ve Ross, a.g.e., s.636

¹⁵ Balaylar, a.g.e, s.142

¹⁶ Frenkel ve Ross, a.g.e., s.637

lararası rekabete mazur değildirler, fakat nispi fiyatlar emeğin nispi kullanımını da etkilediği için bu sektörlerde kullanılan sermaye malları önemli ithal içeriğe sahipse yerel piyasadaki rekabet, firmaları reel kurun değerlendirilmesi halinde nispi emek kullanımını azaltmaya itecektir. Reel değer kaybetme halinde ise nispi emek kullanımını artırmaya başlayacaklardır.

2.3. Büyüme kanalı

Bu kanal reel döviz kurunun, ekonomik büyüme ve dolayısıyla da istihdam yaratma oranı üzerindeki etkisine işaret eder. Dış ticarete konu mallar sektöründeki sermaye birikimi, karlılığın pozitif bir fonksiyonu ise ve karlılık da pozitif olarak reel döviz kuruna bağlıysa (yüksek reel kur ürün ücretini düşürür ve karı artırır) daha yüksek bir reel kur bu sektörlerin daha hızlı büyümesine neden olacaktır.

Sonuçta, rekabetçi bir reel kur, nispi fiyatların dış ticaret sektörlerinin lehine olacak şekilde bozulmasını sağlayacak bir endüstriyel politika işlevi görür.¹⁷ Gerçekten de reel döviz kuru ihraç, ithal ve ticarete konu olmayan malların nispi fiyatlarını belirler. Frenkel ve Ross, değer kaybetmiş bir reel döviz kurunu, ithalat üzerine konan tek tip bir tarifeye benzetir¹⁸. Daha fazla değer kaybetmiş ulusal para, dış ticaret sektörünün lehine olacak şekilde ticarete konu olan mallarla olmayanların nispi fiyatlarının bozulması anlamına gelir ki bu da, ithal mallara rakip üretim yapan yerli aktiviterin daha fazla korunması ve ihracat aktiviterinin rekabetçiliğinin artmasına neden olur.

Reel döviz kurunun bu açık rolüne rağmen kalkınma iktisadında, döviz kuru rejimlerine ve döviz kuru politikalarına çok da önem verilmediği söylenebilir. Williamson¹⁹ bu görmezden gelmeye işaret ettiği çalışmasında, kalkınma amaçlarıyla uyumlu bir döviz kuru politikası arayışında, Balassa'nın²⁰ argümanlarını tekrar ele alır. Balassa'ya göre döviz kuru politikası kalkınmanın bir anahtarıdır. Eğer döviz kuru, girişimcileri uluslararası pazarlarda satış yapmaya teşvik edecek kadar rekabetçi ise firmalar yatırım yapacak ve yerel işgücünü istihdam ederek ekonomi büyüyecektir. Bu yaklaşım, dış ticaret aktiviterinin karlılığını artırmak açısından rekabetçi bir reel kuru muhafaza etmenin önemine vurgu yapar.

Rodrik²¹ de kalkınma sürecinde rekabetçi bir reel kurun önemine değinmiştir. Rodrik'in kalkınma stratejilerinin başarısı iki faktöre dayanır. Bunlardan birincisi, başlangıç gerekli koşulu olarak büyüme rakamlarını itekleyecek kısa vadedeki bir "ateşleme" (ignition) faktördür. Bu veri başlangıç koşulunda, ikinci faktör uzun vadede yüksek büyümeyi sürdürecektir kurumların yaratılması ve politikaların uygulanmasıdır. Politikalar ülkeye özel, her ülkenin özel şartlarına ve durumlarına bağlı olmalıdır. Bununla birlikte, daha genel bir ateşleme (ignition) faktörü arayışında, reel döviz kurunda sürdürülebilir bir değer kaybının yatırımları ve büyümeyi tetikleyici etkisine işaret eder.

Polterovich ve Popov²² ise daha az değerli reel döviz kuru sürdürme politikalarıyla birlikte döviz rezervlerinin hızlı birikiminin ihracata yönelik büyümeye yol açacağını gösteren regresyon-

¹⁷ Woo, W.T., "Missed growth goes to Washington: the poor and the brightest", prepared for the conference **Stability, Growth and The Search For a new Development Agenda: Reconsidering the Washington Consensus**, 2004, FONDAD, Santiago, March 29-30

¹⁸ Frenkel ve Ross, a.g.e., 637

¹⁹ Williamson, J., "Exchange Rate policy and development", Paper prepared for the **International Policy Dialogue (IPD) Capital Market Liberalization Task Force**, Colombia University, 2003, Barcelona, Spain, June 2-3

²⁰ Balassa, B. "Trade Policies in Developing Countries", **American Economic Review**, 1971, 61(2), p.178-187.

²¹ Rodrik, D., "Growth Strategies", **NBER Working Paper**, 2003, 10050, National Bureau of Economic Research, Cambridge, USA.

²² Polterovich, V. And Popov, V. "Accumulation of Foreign Exchange Reserves and Long Term Growth", 2002,

lar sunar. Hızlı büyüyen yabancı rezerv/GSYİH oranına sahip ülkeler daha yüksek yatırım/GSYİH oranları, sermaye verimliliği, ve yüksek büyüme oranlarına sahiptirler.²³ Bu sonuçların açıklamaları olarak, yazarlar, dış ticarete konu sektörlerdeki karlılığın yatırım üzerindeki pozitif etkilerine işaret ederler. Çoğunluğu uluslararası rekabete giren sektörlerde olmak üzere yatırımın büyüme üzerindeki etkisi yatırılan sermayenin daha yüksek verimliliği ölçüsünde artar. Dış ticaret aktivitelerinin gelişmesi, uzmanlaşma ve daha az dinamik olan sektörlerin yararlanacağı dışsallıklara yol açar. Rodrik, Polterovich ve Popov, reel döviz kuru kalkınma politikalarının kolay uygulanması yanında yönetsel maliyetler ve yolsuzluk (corruption) riski taşıyan politikalara göre daha avantajlı olduğunu ileri sürerler.

3. Ampirik Analiz

Çalışmanın bu bölümünde, önceki bölümlerde teorik olarak incelenen reel döviz kuru işsizlik ilişkisi, kurulan regresyon modeli yardımıyla Türkiye için test edilecektir. 2003-2012 yılları arasında Türkiye’de reel döviz kurunun işsizlik üzerindeki etkisini ölçebilmek amacıyla geliştirdiğimiz modelde, işsizlik oranı (U), Milli Gelir (Y), Reel döviz kuru (RER), işgücü hacminin (LF) bir fonksiyonu olarak ele alınmıştır:

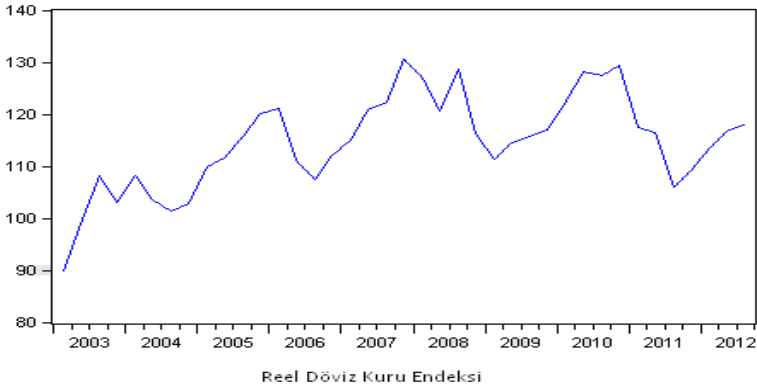
$$\text{Log } U = \text{glog}Y + \text{elog}RER + \text{log}LF + \varepsilon_t$$

Veriler çeyrek dönemlik olup, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarından derlenmiştir. Milli geliri temsilen harcamalar yöntemiyle hesaplanmış sabit fiyatlarla Gayrisafi Yurtiçi Hasıla serisi kullanılmıştır. Reel döviz kuru ise TCMB’nin TÜFE bazlı Reel efektif döviz kur endeksini göstermektedir. Ayrıca 2008’de başlayan küresel finansal krizin etkileri için 2009q1-2010Q1 dönemleri arasına modele kukla değişkenler ilave edilmiştir. Veriler TRAMO-SEAT yöntemiyle mevsimsellikten arındırıldıktan sonra birim kök testine tabi tutulmuştur. Augmented Dickey Fuller (ADF) testi sonucunda, değişkenlerin hepsinde birim kök olduğu tespit edildiğinden bu değişkenlerin birinci farkları alınarak analiz yapılmıştır.

Moscow, Russia: New Economic School.

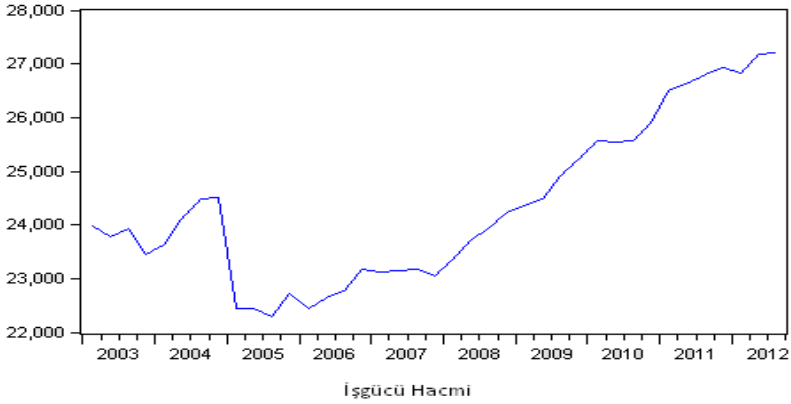
²³ Japonya, Kore, Singapur ve daha yakın zamanda Çin.

Şekil-1: Türkiye’de Reel Efektif Döviz Kuru Endeksi (2003-2012)

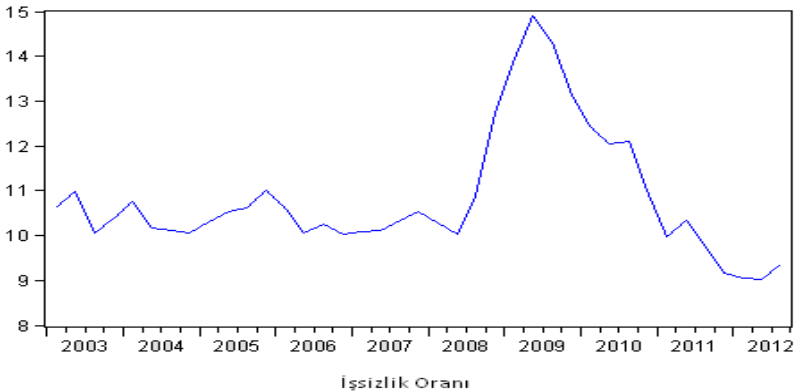
Kaynak: TCMB, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi

Şekil-2: Türkiye’de İşgücü Hacmi (2003-2012)

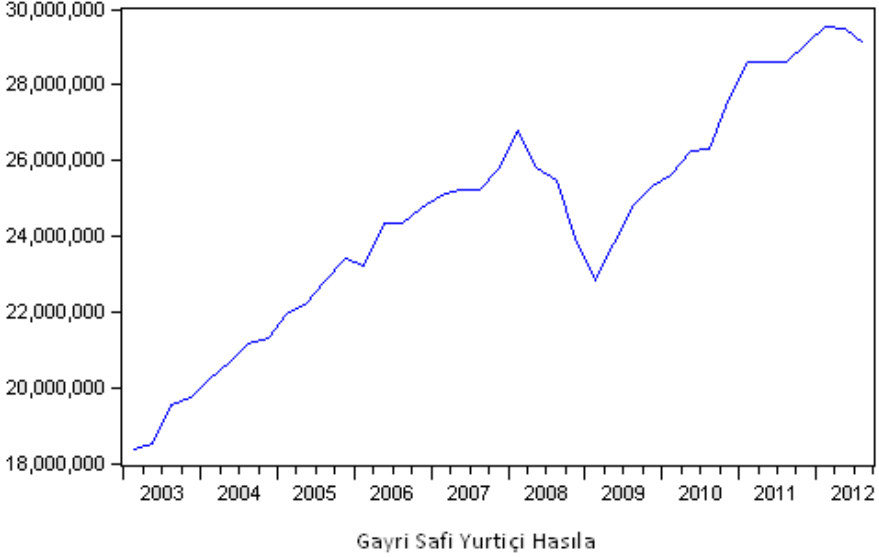
Kaynak: TÜİK

Şekil-1: Türkiye’de İşsizlik Oranı (2003-2012)

Kaynak: TÜİK

Şekil-1: Türkiye'de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (2003-2012)

Kaynak: TCMB, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi

Aşağıdaki tabloda Sıradan en küçük kareler (OLS) yöntemiyle tahmin ettiğimiz modelin sonuçları yer almaktadır.

Tablo 1: Model Sonuçları

Değişken	Katsayı
Log Y	-1.22*** (4.68)
Log LF	-0.79*** (2.29)
Log RER (-2)	-0.14* (1.61)
R ²	0.63
Adjusted R ²	0.56

Bağımlı değişken işsizlik oranı

Mutlak t değerleri-istatistikleri parantez içinde gösterilmiştir.

* %10 düzeyinde anlamlı

** %5 düzeyinde anlamlı

*** %1 düzeyinde anlamlı

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere, modelimizdeki tüm katsayıların anlamlı çıktığı söylenebilir. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve işgücü hacmi değişkenlerinin katsayılarının negatif olması da beklenen bir durumdur; üretim ve işgücü hacmi ile işsizlik arasındaki negatif ilişkiye işaret eder. Çalışmamızın esas ilgi alanını oluşturan reel döviz kuru değişkenine baktığımızda ise katsayının

negatif olması, daha yüksek reel kur düzeyinin, (ulusal paranın daha az değerli olması) istihdamı olumlu etkileyerek işsizliği azaltıcı etki yaptığını gösterir. Ancak bu etki 2 dönem gecikmeli olarak kendini göstermektedir. Bu gecikmenin nedeni daha önce de değinmiş olduğumuz gibi, ekonominin yeni nispi fiyatlara adapte olmasının zaman alması şeklinde yorumlanabilir.

4. Sonuç

Reel döviz kuru, iki ülkedeki malların nispi fiyatını verdiğinden, dış ticaret açısından önemli olan bu kur düzeyidir. İhracat ve ithalatın temel belirleyicilerinden biri olan reel döviz kuru ekonomik aktivite üzerinde de güçlü etkilere sahiptir. Kuramsal olarak reel döviz kurunun, istihdam-ışsizlik üzerindeki etkisi üç kanalla gerçekleşir. Bunlar makroekonomik kanal, faktör-yoğunluğu kanalı ve büyüme kanalıdır. Reel döviz kur düzeyinde bir yükseliş, yani ulusal paranın reel olarak değer yitirmesi, bu kanallar aracılığıyla istihdamı artırarak işsizliğin azalmasına neden olur.

Bu çalışmada, Türkiye ekonomisi için reel döviz kuru ile işsizlik arasındaki ilişkiyi sorgulamak amacıyla, ekonometrik bir model kurulmuş ve tahmin edilmiştir. Ampirik analizimizin sonuçlarına göre, 2003-2012 yılları arasında Türkiye ekonomisinde reel kur düzeyi ile işsizlik oranı arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Reel döviz kuru endeksi yükseldiğinde yani ulusal para reel olarak değer yitirdiğinde bunun işsizliği azaltıcı bir etkisi olduğu saptandığından bir anlamda teoriyi destekler nitelikte sonuçlara ulaştığımız söylenebilir. Ancak, reel kurun işsizlik üzerindeki etkisi gecikmeli olarak gerçekleşmektedir. Bu da, ekonominin yeni nispi fiyatlara adapte olmasının zaman alması ile açıklanabilir.

Çalışmanın inceleme konusu olan dönemde, Türkiye ekonomisi yüksek hızlarda büyümesine rağmen işsizlik oranında kayda değer bir azalma yaşanmamıştır. Bunun bir nedeni nüfus artış hızından dolayı işgücündeki genişleme olsa bile bize göre en önemli nedeni ulusal paranın reel olarak değerli olmasıdır. Bu durum, ithalatı tetiklemiş ve istihdam üzerinde olumsuz bir etkiye neden olmuştur.

Kaynakça

- BALASSA, B. "Trade Policies in Developing Countries", **American Economic Review**, 1971, 61(2), p.178-187.
- BALAYLAR, Nilgün Acar., " Reel Döviz Kuru İstihdam İlişkisi: Türkiye İmalat Sanayi Örneği", **Sosyo Ekonomi**, 2011-2/110207.
- BİLGİN, Mehmet Hüseyin., " Döviz Kuru İşsizlik İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** (8) 2004/2:80-94.
- DAMILL, M., FRENKEL R., and MAURIZIO, R. Argentina: A Decade of Currency Board. An Analysis of Growth, Employment and Income Distribution, **Employment Paper**, 2002, No. 2002/42, Geneva, International Labour Organisation.
- DIAZ, Alejandro., A note On the Impact of Devaluation and Redistributive Effects", **Journal of Political Economy**, 1963, pp.577-580.
- FRENKEL, Roberto ve ROS, Jaime., "Unemployment and the Real Exchange Rate in Latin America", **World Development**, 2006, Vol 34, No.4, pp.631-646.
- HUA, Ping., "Real Exchange Rates and Manufacturing Employment in China", < <http://www.cerdi.org/uploads/ed/2005/2005.28.pdf>>, 13.03.2013
- KRUGMAN, P.& TAYLOR, L., "Contractionary Effects of Devaluation", **Journal Of International Economics**, 1978, 8(August), 445-456
- POLTEROVICH, V. And POPOV, V. " Accumulation of Foreign Exchange Reserves and Long Term Growth", 2002, Moscow, Russia: New Economic School.
- RODRIK, D., " Growth Strategies", **NBER Working Paper**, 2003, 10050, National Bureau of Economic Research, Cambridge, USA.
- WILLIAMSON, J., "Exchange Rate policy and development", Paper prepared for the **International Policy Dialogue (IPD) Capital Market Liberalization Task Force**, Columbia University, 2003, Barcelona, Spain, June 2-3
- WOO, W.T., "Missed growth goes to Washington: the poor and the brightest", prepared for the conference **Stability, Growth and The Search For a new Development Agenda: Reconsidering the Washington Consensus**, 2004, FONDAD, Santiago, March 29-30

EKLER

EK-1: Reel Döviz Kuru, Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ve İşsizlik Oranlarına ait veriler

Dönem	Reel Döviz Kuru endeksi	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla	İşsizlik Oranı
2003Q1	89,96032	18380308	10,63564
2003Q2	98,79421	18503107	10,97637
2003Q3	108,2414	19534801	10,06713
2003Q4	102,9836	19736965	10,38862
2004Q1	108,1777	20206402	10,75161
2004Q2	103,4189	20675100	10,15862
2004Q3	101,2893	21150904	10,11632
2004Q4	102,7492	21313400	10,05194
2005Q1	109,8265	21928954	10,31449
2005Q2	111,4726	22213054	10,53107
2005Q3	115,6319	22832077	10,61985
2005Q4	120,1673	23391776	11,02174
2006Q1	121,086	23219288	10,57692
2006Q2	111,0501	24321065	10,0452
2006Q3	107,4087	24350053	10,25795
2006Q4	111,9883	24736428	10,0323
2007Q1	114,8943	25053950	10,09985
2007Q2	120,7509	25210012	10,11242
2007Q3	122,2503	25201485	10,33693
2007Q4	130,6154	25782016	10,532
2008Q1	127,0066	26777487	10,27678
2008Q2	120,6901	25827378	10,03844
2008Q3	128,725	25455207	10,86969
2008Q4	116,3016	23972541	12,70416
2009Q1	111,2505	22840523	13,95833
2009Q2	114,5351	23813117	14,91382
2009Q3	115,6143	24834234	14,32321
2009Q4	117,0511	25328429	13,14848
2010Q1	122,6462	25635838	12,43571
2010Q2	128,1862	26272494	12,03342
2010Q3	127,5127	26289456	12,10494
2010Q4	129,4445	27688856	11,01538
2011Q1	117,3454	28625881	9,971281
2011Q2	116,5562	28627903	10,34442
2011Q3	106,0975	28606729	9,804208
2011Q4	109,079	29097248	9,150793
2012Q1	113,4285	29538076	9,052568
2012Q2	116,8292	29464115	9,030375
2012Q3	118,1038	29109145	9,369419

